



تأثیر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در جنبش‌های اسلامی منطقه خاورمیانه (مطالعه موردی حشد الشعبی)

کریم عباسی^۱

صمد قائم پناه^۲

حسن شمسینی غیاثوند^۳

سید اسداله اطهری^۴

چکیده

کشورهای مختلف به‌منظور تأثیرگذاری در عرصه بین‌المللی، از اهرم‌های مختلف نظامی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی استفاده می‌کنند. در این عرصه جمهوری اسلامی ایران با توجه به ویژگی‌های انقلاب سال ۱۳۵۷، با استفاده از اهرم فرهنگی با حمایت از جذب و سازمان‌دهی گروه‌های اسلامی شرایط اعمال نفوذ در کشورهای منطقه‌ای همچون لبنان، سوریه، عراق و... را در چارچوب منافع مردم، منطقه و جهان اسلام مهیا ساخته است. این مقاله با هدف بررسی قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در گروه‌های اسلامی منطقه‌ای به‌ویژه حشد الشعبی تدوین شده است. در این پژوهش به این سؤال پاسخ داده خواهد شد؛ تأثیر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در گروه‌های اسلامی منطقه خاورمیانه با مطالعه موردی حشد الشعبی چیست؟ فرضیه پژوهش بر این مبنا قرار گرفته است که مؤلفه‌های قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران همچون فرهنگ، عقاید مذهبی و سیاست‌های داخلی و خارجی در ایجاد و تقویت گروه‌های اسلامی منطقه تأثیرگذار بوده است. نتایج به‌دست‌آمده از تحقیق اشاره‌شده نشان می‌دهد جمهوری اسلامی ایران از گروه‌های محور مقاومت در منطقه به‌ویژه حشد الشعبی باعث شده گروه‌های فوق از حالت بالقوه به بالفعل تبدیل گردند و در تأمین امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران به‌ویژه در مبارزه با تروریسم، قاچاق مواد مخدر، قاچاق انسان و... کمک نمایند. روشی که در این مقاله انتخاب‌شده توصیفی، تحلیلی بوده و روش گردآوری مطالب نیز از طریق کتابخانه‌ای می‌باشد.

کلمات کلیدی

قدرت نرم، گروه‌های اسلامی، محور مقاومت، حشد الشعبی

۱- دانشجوی دوره دکتری علوم سیاسی، واحد تاکستان، دانشگاه آزاد اسلامی، تاکستان، ایران.

۲- گروه علوم سیاسی، واحد تاکستان، دانشگاه آزاد اسلامی، تاکستان، ایران. (نویسنده مسئول)

۳- گروه علوم سیاسی، واحد تاکستان، دانشگاه آزاد اسلامی، تاکستان، ایران.

۴- گروه علوم سیاسی، واحد تاکستان، دانشگاه آزاد اسلامی، تاکستان، ایران.

تأثیر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در.../عباسی، قائم‌پناه، شمسینی غیاثوند، اطهری

مقدمه

هر دولت و جامعه‌ای برای تداوم بقای خود نیازمند یک ایده پیونددهنده و یک ایدئولوژی سازمان دهنده می‌باشد. به عبارتی دولتی که فاقد این نیروی اتصال‌دهنده باشد در شرایط رقابت‌آمیز بین‌المللی با مخاطرات زیادی روبه‌رو خواهد شد اما در مقابل دولتی که ابزارهای فرهنگ، تاریخ، جغرافیا و تمدن خود را در عرصه بین‌المللی بسط داده و سایر ملت‌ها را نیز با این ایده‌ها پیوند دهد می‌تواند به مراتب قدرت ماندگار و مؤثری در صحنه سیاست جهانی داشته باشد.

حال با توجه به پیشینه تاریخی جمهوری اسلامی ایران، فرهنگ شیعه و جایگاه اجتهاد در مذهب تشیع و با توجه به آرمان‌های انقلاب اسلامی برای صدور انقلاب به سراسر جهان و حمایت از مستضعفان جهان موجب ایجاد محوریت و همبستگی، همسویی فرهنگی و ایدئولوژیکی جمهوری اسلامی ایران با جنبش‌های اسلامی منطقه خاورمیانه ای به‌ویژه در کشورهای عراق، لبنان، سوریه، یمن، افغانستان و ... گردیده است.

نقش جمهوری اسلامی ایران در تشکیل جنبش‌های اشاره‌شده و تأثیر حضور جنبش‌های فوق در تأمین امنیت ایران از جمله مسائلی است که در این تحقیق با پاسخ به سؤال تأثیر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در گروه‌های محور مقاومت در منطقه خاورمیانه؛ مطالعه موردی حشد الشعبی چیست؟ مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد.

در این پژوهش تأثیرگذاری مؤلفه‌های قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران همچون فرهنگ، عقاید مذهبی و سیاست‌های داخلی و خارجی در ایجاد و تقویت گروه‌های اسلامی منطقه به‌عنوان فرضیه در نظر قرار گرفته شده است.

با توجه به مؤلفه‌های قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران مطالعه و تحقیق بر روی موضوعات مشابه می‌تواند زمینه‌های تحقق و تأمین امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران را در منطقه به‌ویژه در مبارزه با تروریسم، قاچاق مواد مخدر، قاچاق انسان و... تقویت نماید و همین امر سبب اهمیت موضوع مقاله شده است.

مقاله حاضر با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی از طریق منابع کتابخانه‌ای تهیه شده است. در همین راستا، ساختار و سازمان‌دهی این اثر مشتمل بر چهار بخش اصلی می‌باشد که به ترتیب به موضوعات ذیل اختصاص دارند:

در بخش اول، چارچوب نظری بحث در قالب تبیین نسبت دو مفهوم قدرت نرم و جریان‌های سیاسی متناسب با عنوان مقاله ارائه خواهد شد. در بخش دوم، قدرت نرم ایران و مؤلفه‌ها و شاخص‌های تشکیل‌دهنده آن مورد بررسی قرار خواهد گرفت. سپس در قسمت سوم، به ماهیت و کیفیت جریان‌های سیاسی شیعی عراق با تأکید بر حشدالشعبی پرداخته می‌شود و در بخش چهارم تأثیرگذاری قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران بر جریان‌های سیاسی حشدالشعبی مورد تحلیل و بررسی قرار می‌گیرد. در نهایت نتیجه‌گیری و بیان منابع پژوهش در پایان ارائه خواهد شد.

چارچوب نظری

قدرت نرم

برای ارزیابی قدرت ملی یک کشور نمی‌توان تنها به بررسی وجه نظامی یا دفاعی آن اکتفا نمود بلکه می‌بایست وجه نفوذ یا جنبه ذهنی قدرت را نیز در نظر گرفت چرا که بسیاری از کشورها و دولت‌ها با اعمال جنبه ذهنی قدرت یا قدرت نرم بر دیگران، اراده خود را تحقق می‌بخشند. امروز از فرهنگ به‌عنوان مهم‌ترین منبع قدرت نرم نام برده می‌شود. (پور احمدی، ۱۳۸۹: ۳۰۶) قدرت نرم که بعضاً آن را قدرت هنجاری و قدرت انگاره‌ای و عقیدتی می‌نامند، تکیه بر فرهنگ و ارزش‌ها دارد. (اصغریان کاری، ۱۳۸۹: ۳۲) از نظر بعضی از نویسندگان، برخی از فرهنگ‌هایی که از انعطاف‌پذیری، پویایی و از ارزش‌های پایدار می‌باشند بیش از فرهنگ‌های دیگر به منبعی برای قدرت نرم کشورها تبدیل می‌شوند. (الیاسی، ۱۳۸۹: ۵۴).

قدرت نرم مانند سایر اشکال قدرت، برآیندی از برخی منابع است. اهمیت شناخت و آگاهی از منابع آن است که این منابع به میزان زیادی تعیین‌کننده ماهیت آن قدرت می‌باشند. به نظر نای، قدرت نرم در یک کشور می‌تواند از سه منبع اصلی فرهنگ، ارزش‌ها و سیاست‌های داخلی و خارجی پدید آید (عسگری، ۱۳۸۹: ۶۸ و افتخاری، ۱۳۹۲: ۲۶). نای معتقد است، ارزش‌های مثبت سیاسی یک کشور در بعد داخلی و خارجی، می‌تواند قدرت نرم یک کشور را افزایش دهد. در بعد داخلی؛ پاسخگو بودن به مردم، رعایت اخلاق و اجرای عدالت، همگی از ارزش‌های مثبت یک حکومت است. در عرصه خارجی، هر حکومتی که میزان تعاملات و مناسباتش در عرصه بین‌الملل و منطقه‌ای با نهادهای دیگر سنجیده‌تر و همگرا تر باشد و اختلافات را به حداقل رسانیده و به معاهدات بین‌المللی پایبند باشد، قدرت نرم آن کشور افزایش می‌یابد. (بیکی، ۱۳۸۹: ۵۹-۶۱). دیپلماسی عمومی، یکی از ابزارهای کلیدی قدرت نرم است. (میلسن و همکاران، ۱۳۸۸: ۴۱) زیرا در این نوع سعی شده دیپلماسی با اخلاق مورد توجه قرار گرفته به‌نحوی که امروزه اکثر کشورها سعی دارند در دیپلماسی و روابط بین کشورها، خود را

تأثیر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در.../عباسی، قائم‌پناه، شمسینی‌غیاثوند، اطهری

اخلاقی نشان دهند. از آنجاکه فرهنگ و ابزارهای فرهنگی در بسیاری از موارد، ضمیر ناخودآگاه مخاطبان را هدف قرار می‌دهد و با لطافت و ظرافت غیر مشهودی بر لایه‌های عمیق اذهان تأثیر می‌گذارد، بنابراین در مقایسه با سایر ابزارهای شایع در سیاست خارجی، دیپلماسی فرهنگی یا عمومی، با سهولت بیشتری بر لایه‌های زیرین جوامع رسوخ و اثر می‌گذارد.

در این دیپلماسی، فرصت بهتری برای حضور جدی بازیگران غیردولتی مهیا می‌گردد و با توجه به اینکه در قدرت نرم، توأم ساختن دیپلماسی با اخلاق، یک امتیاز است که کشورها سعی می‌کنند خود را متصف به آن سازند، این نوع دیپلماسی، اخلاقی‌تر و انعطاف‌پذیرتر است. (خانی، ۱۳۸۲: ۱۳۷-۱۳۹)

گروه‌های محور مقاومت:

ترکیب محور مقاومت اولین بار در واکنش به سخنان جرج بوش، رئیس‌جمهور وقت امریکا و معاونش، جان بولتون به‌کاربرده شد که در بهمن ۱۳۸۰ش دولت‌های ایران، عراق، کره شمالی، لیبی، سوریه و کوبا را محور شرارت خواندند. پس از آن چهره‌های مختلفی از جمله حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، رهبر انقلاب اسلامی ایران و سید حسن نصرالله، دبیر کل حزب‌الله لبنان و افراد سیاسی و مذهبی دیگری از این عبارت در سخنان خود استفاده کرده‌اند.

محور مقاومت یا جبهه‌ی مقاومت یک ائتلاف ژئوپلیتیک منطقه‌ای و مرکب از مجموعه بازیگران دولتی (ایران، سوریه، عراق) و غیردولتی (حزب‌الله، حماس و جهان اسلامی) است که دارای منافع مشترک ملی و ایدئولوژیک می‌باشند و ایران در مرکز آن قرار دارد. (رضا خواه، ۱۳۹۱: ۱۲) هدف محور مقاومت مبارزه با اسرائیل، پایان دادن به تسلط غرب در منطقه خاورمیانه و دفاع از آزادی فلسطین است.

گروه مقاومت اسلامی حماس در فلسطین و همچنین حشد الشعبی در کشور عراق نیز، به دلیل عناصر مشترک تاریخی فرهنگی و همچنین تهدیدات مشترکی که علیه آن‌ها وجود دارد، جزو محور مقاومت دانسته شده‌اند (مرادی، ۱۳۹۴).

الحشد الشعبی:

در زبان عربی «حشد» به معنای جماعت، گروه و جمعیت است و «شعب» نیز در عربی معاصر به معنای گروهی از مردم با مشترکاتی خاص است. این اصطلاح امروزه برای نیروهای بسیج مردمی در عراق به کار می‌رود.

بسیج مردمی عراق (به عربی: اَلْحَشْدُ الشَّعْبِي) مجموعه نیروهای شبه‌نظامی داوطلب عراقی که در سال ۱۳۹۴ش (۲۰۱۵م) برای مقابله با حملات داعش به شهرهای عراق سازمان‌دهی شدند. این سازمان، در پاسخ به دعوت دولت عراق و آیت‌الله سیستانی مرجع شیعه، در نجف، در قالب نیرویی نظامی در کنار ارتش تشکیل شد. نیروهایی از همه طوایف و قومیت‌های عراقی در آن حضور دارند.

مهم‌ترین متونی که درباره قدرت نرم نگارش یافته‌اند عبارت‌اند از

قدرت نرم، نظریه‌ای است که مبدع آن جوزف نای، استاد دانشگاه هاروارد می‌باشد. نای با نگارش سلسله مقالات و کتاب‌ها «قدرت نرم» (۲۰۰۴)، «قدرت در عصر اطلاعات از واقع‌گرایی تا جهانی شد» (۲۰۰۵) و جدیدترین اثر وی یعنی «آینده قدرت» (۲۰۱۱)، به دنبال ارائه نظریه‌ای جدید از قدرت بوده است. وی در کتاب «قدرت نرم: ابزارهای موفقیت در سیاست بین‌الملل» که توسط سیدمحسن روحانی، مهدی ذوالفقاری ترجمه شده است به بحث قدرت نرم، منابع قدرت نرم، به‌کارگیری قدرت از طریق دیپلماسی عمومی و جایگاه قدرت نرم در سیاست خارجی ایالات متحده پرداخته شده است.

جوزف نای در کتاب «قدرت در عصر اطلاعات از واقع‌گرایی تا جهانی‌شدن» ترجمه سعید میرترابی شبه دنبال رد ایده افول هژمونی آمریکا در مقطع جدید و دفاع از این عقیده است که بنیان‌های قدرت آمریکا فراهم‌کننده بستری است که موقعیت ساختاری این کشور را به‌عنوان یک بازیگر اصلی در سیاست جهانی بازتولید خواهد کرد.

جوزف نای در کتاب «آینده قدرت» ترجمه احمد عزیزی با توجه به تحولات بین‌المللی، انواع قدرت را توضیح می‌دهد و وضعیت کاربرد انواع قدرت و محدودیت‌های آن‌ها را مورد بررسی قرار می‌دهد.

از دیگر آثار مهم در باب قدرت نرم می‌توان کتاب «قدرت نرم، فرهنگ و امنیت» نوشته اصغر افتخاری را نام برد. موضوع اصلی این کتاب قدرت نرم و امنیت است؛ که فرهنگ بسیج و قدرت نرم، قدرت بسیج و امنیت نرم، دانش بسیج و تولید قدرت نرم و الگوی بسیج در فضای فرهنگی مهم‌ترین موضوعات آن است. مباحث کتاب جهت تبیین قدرت نرم و امنیت نرم بر موضوع فرهنگ تمرکز یافته و موضوع سرمایه اجتماعی در آن بحث نشده است.

مؤلفه‌های تأثیرگذار در قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در عراق

زبان و ادبیات فارسی

یکی از نمادهای فرهنگی هر کشوری زبان آن کشور می‌باشد که به‌عنوان یکی از عوامل نقش‌آفرین و تأثیرگذار دولتی و غیردولتی در کشورهای هم‌زبان به کار می‌رود و زبان فارسی به‌عنوان یکی از

تأثیر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در.../عباسی، قائم‌پناه، شمسینی‌غیاثوند، اطهری

نمادهای مهم هویت ایران، به‌عنوان یکی از مصادیق قدرت نرم ایران نام برد. پیوند مردم ایران و عراق علاوه بر دلایل تمدنی و تاریخی مشترک به دلیل مهاجرت شمار زیادی از ایرانیان به‌منظور زیارت، آموزش، تجارت و... موجب شد تا زبان فارسی به‌شیوه‌ای پرکاربرد در سرزمین عراق رواج یابد به‌گونه‌ای که هجرت طلاب از ایران، پاکستان، افغانستان و هند برای علم‌آموزی علوم دینی در عراق باعث شد نه‌تنها تدریس به زبان فارسی به یکی از ویژگی‌های بارز حوزه علمیه نجف اشرف، تبدیل شود. بلکه مجاورت تجار، روحانیون و طلاب ایرانی با عتبات عالیات و تعامل با عراقی‌های هم‌مسلك و همکار باعث شد تا بسیاری از عراقی‌ها در شهرهای کربلا و نجف و کاظمین و حتی سامرا به زبان فارسی تسلط داشته باشند (پارساپور، ۱۳۸۹: ۵۳).

پس از سرکوب مخالفین حکومت بعثی و کردهای عراق توسط رژیم بعثی عراق بسیاری از مردم عراق به‌ویژه بخش‌هایی از کردستان به ایران پناهنده شده و تا زمان سقوط صدام در ایران زندگی می‌کردند و در این مدت آن‌ها برای مراوده در جامعه به زبان فارسی صحبت می‌نمودند و فرزندان آن‌ها که در ایران متولد شدند به زبان فارسی بیش از زبان عربی و کردی تسلط دارند و امروزه با بازگشت این مهاجران به وطن، مناطق بسیاری در عراق زبان فارسی را به‌عنوان زبان اول یا دوم مورد استفاده قرار می‌دهند. همین ارتباط مردم عراق با ایران باعث شده امروزه تعداد زیادی از دانش‌آموزان و دانشجویان عراقی در دانشگاه‌های مهم عراق از جمله دانشگاه دولتی بغداد، دانشگاه بین‌المللی اهل‌البیت (علیه‌السلام) و... در حال آموزش زبان فارسی به‌عنوان زبان دوم به‌جای زبان انگلیسی هستند (سنائی و عبدالله پور، ۱۳۸۸: ۱۷۷).

مذهب شیعه در دو کشور

شیعه از نظر جمعیت دومین مذهب از مذاهب دین اسلام می‌باشد و ۱۰ تا ۱۳ درصد از جمعیت مسلمان جهان و ۳۸ درصد از جمعیت مسلمان خاورمیانه را تشکیل می‌دهند؛ و در این بین ایران به لحاظ میزان فراوانی جمعیت، بیشترین میزان درصد جمعیت شیعه را به خود اختصاص داده است (احمدی، ۱۳۸۶: ۸). حدود ۹۰ درصد از جمعیت ایران دارای مذهب شیعه می‌باشند که بیش از چهل درصد کل جمعیت شیعه جهان را تشکیل می‌دهد. (جعفریان، ۱۳۸۶: ۱)

از طرف دیگر شیعیان عراق که حدود شصت درصد از جمعیت کل را عراق تشکیل می‌دهند به لحاظ تعداد و هم به لحاظ تأثیرگذاری فکری و ایدئولوژیک، مهم‌ترین گروه شیعه در جهان عرب به شمار می‌آیند. (فولر و فرانکه، ۱۳۸۴: ۱۸۳).

از آنجائی که ارزش‌ها یکی از مؤلفه‌های قدرت نرم می‌باشد و با توجه به اینکه جمهوری اسلامی ایران محوریت شیعیان جهان را هم به لحاظ جمعیت و هم به لحاظ حکومت و مراکز و علوم دینی به عهده‌دارد لذا می‌توان گفت: مذهب شیعه، از عوامل اصلی قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در کشورهای شیعه‌نشین به شمار می‌رود.

از همین رو با توجه به گستره کمی و کیفی شیعیان در ایران و وجود اکثریت شیعه در دو کشور (جعفریان، ۱۳۸۶: ۱). می‌توان گفت: یکی از مؤثرترین مؤلفه‌های تأثیرگذاری ایران برای نقش‌آفرینی در امور عراق، آئین تشیع می‌باشد (ملکی و رازقندی، ۱۳۹۰: ۱۲۶).

حوزه‌های علمیه در دو کشور

حوزه علمیه نجف که در قرن چهارم هجری قمری به‌عنوان اولین حوزه علمیه ویژه شیعیان توسط شیخ طوسی در کنار بارگاه حضرت علی (ع) پایه‌گذاری گردید این حوزه علمیه طی هزار سال به‌مرورزمان، هزاران مرجع تقلید، مجتهد، عالم و فقیه، پرورش و به جهان اسلام تحویل داده است. به‌گونه‌ای که می‌توان گفت حکومت جمهوری اسلامی ایران، ثمره تلاش خستگی‌ناپذیر هزاران ساله حوزه‌های علمیه بزرگ شیعه بخصوص حوزه علمیه نجف اشرف می‌باشد (پسندیده، ۱۳۷۹: ۱۱۷-۱۱۶).

در کنار حوزه علمیه نجف، در سال ۱۳۰۱ شمسی حوزه علمیه قم توسط آیت‌الله عبدالکریم حائری یزدی در کنار حرم حضرت معصومه (ع) راه‌اندازی گردید. این حوزه علمیه در میان حوزه‌های علمیه اسلامی به‌عنوان مرکز تعلیم و تربیت طلاب و شخصیت‌ها و علمای فرهیخته به‌خصوص در حوزه‌های علمیه شیعی، از جایگاه و اهمیت بسزایی برخوردار بوده و نقش بسیار حائز اهمیتی در حفظ و درخشش اسلام در جهان داشته است (کمالی سرپلی، ۱۳۸۸: ۶۸).

حوزه‌های علمیه در جهان تشیع هیچ‌گاه نسبت به یکدیگر احساس بی‌نیازی نداشته‌اند بلکه رفت‌وآمد بین حوزه‌ها با یکدیگر برای افاده و استفاده به‌عنوان یک سیره علمی متداول بوده است (زهره کاشانی، ۱۳۸۸: ۶۳). لذا از گذشته‌های دور ارتباطات بسیار قوی بین حوزه‌های علمیه قم و نجف اشرف وجود داشته است و بسیاری از علمای تراز اول حوزه‌های علمیه اشاره‌شده از علما و مراجعی می‌باشند که دارای ملیت ایرانی می‌باشند.

بعد اشغال عراق توسط ارتش آمریکا و از سقوط صدام و فروپاشی حزب بعث علمای حوزه‌های علمیه نجف و قم ارتباطات صمیمانه‌تری نسبت به همدیگر اتخاذ نمودند و در مسائل مهم کنار ملت

تأثیر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در.../عباسی، قائم‌پناه، شمسینی‌غیاثوند، اطهری

عراق و ایران بوده‌اند، حمایت‌های اشاره‌شده از طرف علمای ایران نسبت به شیعیان و مردم عراق و همچنین علمای عراق از مردم ایران در روابط آن‌ها بسیار مؤثر بوده است (واعظی، ۱۳۸۷: ۴۲). بر مثال در حمله داعش به عراق علمای دو کشور به‌ویژه علما و مجتهدین ایران با اعلام جهاد کفایی در اعزام نیروهای جهادگر شیعی از کشورهای منطقه‌ای تحت فرماندهی سردار قاسم سلیمانی نقش تعیین‌کننده‌ای داشتند.

روحیه ایثار و شهادت‌طلبی

روحیه ایثار و شهادت‌طلبی، یکی از ارزش‌های سیاسی و اعتقادی مسلمانان است. شیعه اعتقاد خاصی به شهادت دارد. شهادت نقش بسیار حساسی در تاریخ اسلام و امت اسلامی دارا است. این امر از ابتدای ظهور اسلام تاکنون وجود داشته است شاید به همین جهت بوده است که بسیاری از اسلام شناسان غیرمسلمان، به علت تشویق اسلام به جهاد با جان جهت برقراری و دفاع از حق و حقیقت و به علت علاقه فراوان مسلمانان برای استقرار عدل و ریشه‌کنی ظلم و به علت فداکاری همه‌جانبه رهبران اسلام و امت اسلامی در صلح و آیین اسلام را دین شمشیر معرفی می‌کنند (سعیدی رضوانی، ۱۳۶۸: ۲۸)

روحیه شهادت‌طلبی در بین مسلمانان محدود به مرز جغرافیایی و قومیتی خاصی نیست و هر جا اسلام و ارزش‌های آن ایجاب نماید جهاد به‌عنوان یکی فرایض دینی حتی در صورتی که منجر به شهادت هم شود مورد تأکید همه مسلمانان به‌ویژه شیعیان می‌باشد.

اهداف جمهوری اسلامی ایران در عراق

صدور انقلاب اسلامی

گسترش انقلاب اسلامی یکی از مهم‌ترین اهدافی است که در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و در موارد متعدد به آن توجه شده است. چنان‌که مفهوم صدور انقلاب به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی سیاست استقلال‌طلبی و مقابله با رخنه‌پذیری در مقابل نفوذ قدرت‌های خارجی معنی می‌یابد؛ یعنی صدور انقلاب خود نوعی جهت‌گیری راهبردی است که تشکیل حکومت‌های مستقل مبتنی بر ارزش‌ها و تعالیم دینی در کشورهای اسلامی را هدف می‌گیرد، بنابراین اولویت و ترجیح قانون اساسی در تأکید بر این امر، همان مبانی و اصول می‌باشد.

در همین رابطه در مقدمه‌ی قانون اساسی در بخش شیوه حکومت در اسلام آمده است: « قانون اساسی با توجه به محتوای انقلاب اسلامی ایران که حرکتی برای پیروزی مستضعفین بر مستکبرین بود، زمینه‌ی تداوم این انقلاب را در داخل و خارج کشور فراهم می‌کند، به‌ویژه در گسترش روابط

فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، دوره ۱۸، شماره ۵۹، تابستان ۱۴۰۱

بین‌المللی با دیگر جنبش‌های اسلامی و مردمی می‌کوشد تا راه تشکیل امت واحد جهانی را هموار کند. (ان‌هذه امتکم امه واحده و انا ربکم فاعبدون) و استمرار مبارزه در نجات ملل محروم و تحت ستم در تمامی جهان قوام یابد. «قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران: ۱۰۰»

قانون اساسی حتی در بیان وظایف و فلسفه وجودی نیروهای نظامی کاملاً از دید مکتبی و فراملی نگاه می‌کند. از همین رو در مقدمه‌ی قانون اساسی آمده است: «نه تنها سپاه پاسداران و ارتش جمهوری اسلامی حفظ و حراست از مرزها بلکه بار رسالت مکتبی یعنی جهاد در راه خدا و مبارزه در راه گسترش حاکمیت قانون خدا در جهان را نیز عهده‌دار خواهند بود و اعدوا ما استطعتم من قوه و من روابط الخیل ترهبون به عدو الله و عدوکم و آخرین... منهم.» هم‌چنین در بند ۱۶ اصل ۳، دولت جمهوری اسلامی ایران را موظف به تنظیم سیاست خارجی کشور بر اساس معیارهای اسلام، تعهد برادرانه نسبت به همه‌ی مسلمانان و حمایت بی‌دریغ از مستضعفان جهان می‌کند.

ضدیت با نظام سلطه

ساخت نظام سیاسی حاکم و استمرار حیات و استواری مبانی راهبردی نظام جمهوری اسلامی ایران را باید در عناصر معنوی، ارزشی، هویتی فرهنگی که برخلاف جریان حاکم جهانی عامل پیروزی انقلاب بوده‌اند جستجو کرد.

جمهوری اسلامی ایران مسیر حرکت خود را در محیط بین‌المللی بر اساس ضدیت با نظام سلطه ترسیم کرده است که خطوط کلی آن را می‌توان در قانون اساسی سراغ گرفت. برای مثال اصل دوم «نهی هرگونه ستمگری و ستم‌کشی و سلطه‌گری و سلطه‌پذیری» و اصل سوم «طرد کامل استعمار و جلوگیری از نفوذ اجانب» را مورد تأکید قرار داده است. ضدیت با نظام سلطه که طی چهار دهه‌ی گذشته به‌عنوان یک راهبرد مستمر و تغییرناپذیر همواره سرلوحه‌ی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بوده و تجلی آن در رفتارها و کنش‌هایی نظیر تداوم خصومت با ایالات‌متحده‌ی آمریکا و رژیم صهیونیستی یا ایستادگی در برابر فشارهای کشورهای سلطه‌گر غربی در جریان حقوق هسته‌ای ایران قابل‌مشاهده است.

ضدیت با نظام سلطه در کشورهای منطقه، بر اساس انعکاس گفتمان انقلاب اسلامی ایران و ارزش استقلال و مقاومتی می‌باشد که توسط سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان یک ارزش منتقل گردیده است چرا که این موضوع برای بسیاری از مردم و گروه‌هایی که سال‌ها است تحت ساختار ظالمانه و ناعادلانه سیاست‌های بین‌المللی نظام سلطه زیر فشار می‌باشند بسیار جذاب بوده و باعث دل‌بستگی و علاقه آن‌ها به ملت و دولت جمهوری اسلامی ایران می‌گردد.

تأثیر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در.../عباسی، قائم‌پناه، شمسنی‌غیاثوند، اطهری

حمایت از مظلومان و مستضعفان جهان

آرمان جمهوری اسلامی نفی کامل ساختار مسلط روابط بین‌الملل و جایگزین ساختن ساختاری جدید با محوریت جهان اسلام بوده است، آن‌هم اسلام انقلابی که در جهت آزادسازی دنیای اسلام از سیطره غرب گام برمی‌دارد؛ همان‌طور که امام خمینی خاطرنشان می‌کند: «انقلاب ما منحصر به ایران نیست، انقلاب ایران، آغاز انقلاب بزرگ جهان اسلام است» (فولر، ۱۳۷۷: ۳۱۰)

حمایت و پشتیبانی از ملت‌های مستضعف و مظلوم جهان که موجب جلب توجه ملت‌های اشاره‌شده به ایران شده است یک فریضه دینی و اسلامی است لذا رهبران جمهوری اسلامی ایران نه بر اساس علقه‌های شخصی بلکه بر اساس فرایض دینی، حمایت از ملت‌های مستضعف جهان را برای خود یک ارزش تلقی نموده و آن را در صدر شعارهای انقلابی خود قرار داده‌اند. چنان‌که امام خمینی می‌گفت: «خدای تبارک‌وتعالی اراده فرموده است که زمین را به این مستضعفین بدهد و این مستکبرین را از صحنه‌ی تاریخ خارج بکند و ما قیام کردیم تا تمام ملت‌های مظلوم را پشتیبانی کنیم و تمام ملت‌های مظلوم باید ظالم‌ها را از صفحه‌ی روزگار بیرون کنند و از تاریخ بیرون برانند» (خمینی، ۱۳۷۹: ۱۰، ۲۲۹). با این حساب از آنجایی که این شعار و سیاست جمهوری اسلامی ایران در عرصه بین‌المللی موجب علاقه و جذب مظلومان و مستضعفان به سمت ایران شده است می‌توان گفت این ارزش به‌عنوان یکی از منابع قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در کشورهای منطقه به‌ویژه مردم عراق که سال‌ها تحت حکومت دیکتاتوری رژیم بعث صدام و بعدازآن تحت اشغال آمریکا بوده‌اند، می‌باشد.

نقش انقلاب اسلامی ایران در ایجاد جنبش‌های اسلامی

جنبش‌های اسلامی عراق

جنبش‌های اسلامی در عراق، مثل حزب الدعوه الاسلامیه، جماعه العلماء، حزب الفاطمی و دیگر احزابی که نظریات فقهی امام را قبول داشتند تحت تأثیر حرکت امام خمینی (ره) بودند. علاوه بر این امام مهم‌ترین بحث سیاسی خود ولایت‌فقیه را در حوزه علمیه نجف اشرف شروع کردند و به پایان رساندند و شاگردان ایشان، تنها روحانیون ایرانی نبودند بلکه علماء و طلاب عراقی نیز در درس ایشان شرکت می‌کردند. سید محمدباقر صدر رهبر وقت جنبش عراق در درس ایشان شرکت داشتند و افکار انقلابی امام توسط ایشان به شیعیان عراق انتقال پیدا کرد. در اثنای دستگیری آیت‌الله صدر در ژوئن ۱۹۷۹ گروه‌های کثیری از مردم از بغداد، بصره، ناصریه، کرکوک، دیوانیه، سماوه، دیاله و دیگر نقاط وارد نجف شدند (انتفاضه رجب) تا بیعت خود را با وی به‌عنوان مرجع تقلید اعلام کنند. بعدازآن

فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، دوره ۱۸، شماره ۵۹، تابستان ۱۴۰۱

آیت‌الله صدر فتوایی صادر کرد و مبارزه بر ضد حزب را واجب شمرد. در آن مقطع این شعارها بر دیوار شهرها نقش بسته بود: «به نام صدر و خمینی، اسلام پیروز است»، «زنده باد صدر، اسلام پیروز است» (ویلی، ۹۱۴-۹۱۸:۹۳۶۳)

در رابطه با فعالیت‌های سید محمدباقر صدر در مبارزه با رژیم بعثی عراق و تأثیرپذیری از امام خمینی (ره) می‌توان موارد ذیل را نیز ذکر نمود؛ الف) فتوای وی مبنی بر تحریم عضویت در حزب بعث، ب) ایجاد پیوند میان مردم و انقلاب اسلامی و رهبر آن، پ) اقدامات رهبری در عراق، ت) توجه به سازمان‌دهی اسلامی، ث) مبارزه مسلحانه بر ضد رژیم و ج) ارتباط با امام خمینی (ره) (قربانی کشکی، ۹۳۱۹)

جنبش‌های مخالف با انقلاب ایران

انقلاب اسلامی ایران تنها در تولد گروه‌ها و جنبش‌های اسلامی موافق انقلاب ایران مؤثر نبوده بلکه این انقلاب در ایجاد و تشکیل گروه‌ها و جنبش‌هایی که مخالف جمهوری اسلامی ایران هستند نیز مؤثر بوده و برخی از جنبش‌ها و گروه‌های سیاسی، شبه‌نظامی و... مخالف نظام جمهوری اسلامی ایران تنها برای مقابله با نفوذ و گسترش آرمان‌ها، ارزش‌ها، شعارها و تحرکات سیاسی انقلاب اسلامی ایران در جهان به‌ویژه خاورمیانه و کشورهای خلیج‌فارس با کمک دولت‌هایی همچون آمریکا، فرانسه، آلمان، انگلیس، عربستان و رژیم صهیونیستی اسرائیل و جریان‌های وهابیت در پاکستان، سازمان پیکار در راه آزادی طبقه کارگر در عراق، سازمان آزادی‌بخش فلسطین (ساف)، ایجاد شده است.

در کنار اقدامات اشاره‌شده رهبران کشورهای عربی مسلمان، بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران تلاش زیادی را برای بهبود بخشیدن به وضع اقتصادی و تظاهر به اسلام آغاز کرده‌اند. جعفریان، ۱۳۷۸: (۲۴۷)

تشکیل گروه‌ها و جریان‌های مخالف انقلاب اسلامی ایران تحت حمایت کشورها مخالف انقلاب اسلامی، به‌منظور مقابله با از ظهور قیام‌های مردمی متأثر از انقلاب اسلامی، باعث شد امام خمینی (ره) در کنار اسلام ناب محمدی (ص) از اسلامی تحت عنوان اسلام آمریکایی که به دنبال سازش‌کاری با ابرقدرت‌ها می‌باشد نام ببرد. یا مقام معظم رهبری در تاریخ ۱۳۹۵/۰۹/۲۷ طی سخنانی در جمع مسئولین نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی با اشاره به شیعه‌ی انگلیسی و سنی آمریکایی فرمودند؛ همه، دوله‌ی یک فیچی هستند؛ سعی‌شان این است که مسلمان‌ها را به جان هم بیندازند.

تأثیر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در.../عباسی، قائم‌پناه، شمسی‌نیا، غیاث‌وند، اطهری

بسترهای تأثیرپذیری جنبش‌ها از انقلاب

در پاسخ به چرایی و علل تأثیرپذیری جنبش‌ها و جریان‌های سیاسی از انقلاب اسلامی ایران، می‌توان به موارد مشترکی که باعث همگرایی، هم‌رنگی و همسویی جنبش‌های و جریان‌های سیاسی موجود در منطقه با انقلاب اسلامی ایران می‌شود اشاره نمود که برخی از موارد فوق عبارت‌اند از:

هدف واحد

رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیداری که در تاریخ ۱۹ اردیبهشت ۱۳۸۷ با مردم لار داشتند فرمودند: «انقلاب ملت ایران در دورانی به نام دین و به نام اسلام توانست دنیا را متوجه به خود کند که قدرتمندان عالم - سیاست‌های استکباری - تصور می‌کردند که ریشه‌ی دین و دین‌داری را در همه‌ی عالم از جمله در کشورهای اسلامی قطع کرده‌اند. خاطرشان آسوده بود که نامی از دین به‌طور برجسته، دیگر باقی نخواهد ماند و روزبه‌روز آثار دینی در مردم ضعیف‌تر خواهد شد؛ در یک چنین دورانی بود که ملت ایران با افراشتن پرچم اسلام، دین‌داری را به فضای زندگی مردم همه‌ی عالم برگرداند. این یک واقعیتی است. ما برای اسلام قیام کردیم؛ پرچم اسلام را بلند کردیم؛ اما حتی در کشورهایی که دین آن‌ها غیر اسلام است، این تأثیر را انقلاب و ملت ما بخشید که آن‌ها را به سمت تدین، به سمت معنویت، به سمت مطلق دین متمایل کرد. این معجزه را ملت ایران آفرید و این انقلاب با نام اسلام، با نام مبارک قرآن، توانست برای اکثر ملت‌های عالم الگو شود».

بنابراین در سرتاسر دنیای اسلام، با برپا شدن جمهوری اسلامی، ملت‌های مسلمان به تحرک و امید جدیدی دست پیدا کردند. ...امیدی که نظام اسلامی در دل مسلمین دنیا به وجود آورده، همچنان زنده است. روشنفکران مسلمان، جوانان مسلمان و نسل‌های رو به رشد در کشورهای اسلامی، این نقطه روشن و پُر از امید را در مقابل چشم خود دارند. (آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۴ خرداد ۱۳۸۱)

دشمن مشترک

با آغازین روزهای شروع مبارزات انقلاب اسلامی، انقلابیون با طرح شعار «نه شرقی و نه غربی» علم مبارزه علیه دشمن مشترک کشورهای اسلامی را به دوش گرفتند. آیت‌الله خامنه‌ای به‌عنوان رهبر انقلاب اسلامی ایران در اولین روز سال ۱۳۹۶ در جمع زائرین علی ابن موسی‌الرضا با اشاره به اینکه قدرت‌های بین‌المللی، جهان را به سلطه‌گران و سلطه‌پذیران تقسیم می‌کند فرمودند: اگر ملتی بخواهد در مقابل سلطه‌گران از منافع خود دفاع کند، سلطه‌گران با آن ملت دشمنی می‌کنند؛ روی او فشار

فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، دوره ۱۸، شماره ۵۹، تابستان ۱۴۰۱

می‌آورند و سعی می‌کنند مقاومت او را در هم بشکنند. این، دشمن یک ملتی است که می‌خواهد مستقل و عزتمند و آبرومند و پیشرفته بشود و زیر بار سلطه‌گران نرود؛ این دشمن بیرونی است. امروزه این دشمنان با استفاده از تبلیغات رسانه‌ای قوی که در اختیار دارند با توسل با ابزارهای داخلی همچون حکومت‌های استبدادی خودکامه وابسته در مقابل حرکت روبه‌جلو و استکبارستیزی مقاومت کرده و باعث، عقب‌ماندگی فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی کشورهای مستضعف شده‌اند و از این طریق کشورهای مسلمان را در سطح کشورهای جهان سوم ضعیف نگاه داشته‌اند.

اهداف و آرمان مشترک

در متن الگوی پایه‌ی اسلامی ایرانی پیشرفت که در تاریخ ۲۲ مهرماه ۱۳۹۷ توسط رهبر انقلاب اسلامی ابلاغ گردید آمده است آرمان‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، ارزش‌های بنیادین فرازمانی و فرامکانی جهت دهنده پیشرفت است. مبنایی‌ترین این ارزش‌ها، نیل به خلافت الهی و حیات طیبه است. اهم ارزش‌های تشکیل‌دهنده حیات طیبه عبارت‌اند از: معرفت به حقایق، ایمان به غیب، سلامت جسمی و روانی، مدارا و همزیستی با هموعان، رحمت و اخوت با مسلمانان، مقابله مقتدرانه با دشمنان، بهره‌برداری کارآمد و عادلانه از طبیعت، تفکر و عقلانیت، آزادی مسئولانه، انضباط اجتماعی و قانون‌مداری، عدالت همه‌جانبه، تعاون، مسئولیت‌پذیری، صداقت، نیل به کفاف، استقلال، امنیت و فراوانی می‌باشد.

انقلاب اسلامی ایران و جنبش‌های اسلامی معاصر، خواستار برچیده شدن ظلم و فساد و اجرای قوانین اسلام و استقرار حکومت اسلامی در همه جوامع مسلمان بودند از همین رو امام خمینی (ره) فرمودند « ما از اول گفتیم می‌خواهیم انقلابمان را صادر کنیم... صدور انقلاب به لشکرکشی نیست، بلکه می‌خواهیم حرفمان را به دنیا برسانیم... » (امام خمینی؛ ۱۹، ۴۱۴)، از دیدگاه امام خمینی (ره) گسترش اسلام و صدور ارزش‌ها و فرهنگ انقلاب اسلامی مسئولیتی است که حتی با وجود مشکلات اقتصادی در داخل کشور هیچ‌گاه از دوش ملت ایران ساقط نمی‌گردد؛ زیرا تعهد و احساس مسئولیت نسبت به مسلمانان و مستضعفان جهان در صدر آموزه‌های متعالی اسلام قرار دارد. امام در این باره با لحنی هشدار گونه می‌فرماید: «مسئولان ما باید بدانند که انقلاب ما محدود به ایران نیست. انقلاب مردم ایران نقطه شروع انقلاب بزرگ جهان اسلام به پرچم‌داری حضرت حجت- ارواحنا فداه- است که خداوند بر همه مسلمانان و جهانیان منت نهد و ظهور و فرجش را در عصر حاضر قرار دهد. مسائل اقتصادی و مادی اگر لحظه‌ای مسئولین را از وظیفه‌ای که بر عهده‌دارند منصرف کند، خطری بزرگ و خیانتی سهمگین را به دنبال دارد. (امام خمینی؛ ۲۱، ۳۲۷)

تأثیر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در.../عباسی، قائم‌پناه، شمسینی غیاثوند، اطهری

حشد الشعبی

ظهور و صعود حشد الشعبی

بعد از سقوط دولت بعث عراق به دلیل حمله نظامی آمریکا و فروپاشی ارتش و مراکز امنیتی که منجر به تسلط ارتش آمریکا به این کشور گردید نیروهای نظامی و امنیتی عراق به دلیل شرایط حاکم به عراق در دوره اشغال نظامی در ضعیف‌ترین حالت به سر می‌بردند و خلأ امنیتی در چنین شرایطی زمینه نامنی‌های متعدد به‌ویژه بمب‌گذاری و شهادت رجال مذهبی و سیاسی مثل بمب‌گذاری در روز عاشورا در کربلا و ترور آیت‌الله حکیم رئیس مجلس اعلای عراق و امام‌جمعه نجف عراق ایجاد نمود. لذا چنین شرایطی عراق را بهترین محل برای اقدامات داعش در سطح منطقه‌ای تبدیل نمود. به همین دلیل می‌بینیم بعد از هجمه نیروهای افراط‌گرای داعش با سازمان‌دهی برخی بازیگران خارجی در واپسین ساعات شب ۹ ژوئن ۲۰۱۴ (۲۰ خرداد ۱۳۹۳) از مرکز تجمع و استقرار خود در سوریه به عراق به دلیل خیانت سران بعثی ارتش عراق به دولت و تسلیم پادگان‌ها همراه با تجهیزات نظامی و ... به داعش و وقوع انفجارهای متعدد در مساجد و مراکز آموزشی، تصرف موصل و بخش‌های زیادی از استان‌های صلاح‌الدین و دیالی در مدت‌زمانی کوتاه و پیشروی تا نزدیکی بغداد پایتخت عراق، امنیت پایتخت، مراکز حساس و حیاتی و اماکن مذهبی عراق را با تهدید جدی مواجه کرد. نوع اقدامات نظامی داعش و مورد هدف قرار دادن اماکن مذهبی شیعه در سوریه و عراق نشان می‌داد داعش به دنبال ایجاد یک نوع دوئیت بین شیعه و سنی می‌باشد و همان راهبردی را اجرایی می‌کند که بازیگران حامی آن یعنی آمریکا و رژیم صهیونیستی به دنبال پیاده‌سازی آن بودند؛ راهبرد بی‌ثبات‌سازی منطقه با تکرار کشورهای درگیر؛ یعنی ابتدا بی‌ثباتی در یک حوزه و سپس تعمیم آن به سایر حوزه‌ها و سرزمین‌های هم‌جوار بود در چنین شرایطی که ارتش عراق که عموماً از نیروهای حزب بعث بودند به دلیل ناتوانی و خیانت و چنددستگی در مقابله با تروریست‌های داعش از هم پاچیده بود، نخبگان مذهبی و سیاسی عراق را مجبور به اتخاذ تصمیم جدید جهت مقابله با این گروه تروریستی کرد. به همین دلیل با توجه به فتوای جهاد کفایی مرجعیت مستقر در عراق و حمایت مسئولین سیاسی آن کشور از تشکیل گروه جدید شبه‌نظامی باعث شد حدود ۴۰ گروه داوطلب مسلح که از مشارکت نزدیک به ۱۱۸ هزار نیروی رزمنده تشکیل شده بودند با فرماندهی افراد شاخصی چون فالح الفیاض، ابومهدی مهندس و هادی العامری حشد شعبی را شکل دهند. از مهم‌ترین گروه‌های تشکیل‌دهنده حشدشعبی می‌توان از؛ سرایا السلام، طلیعۃ الخراسانی، عصائب اهل الحق، کتائب سیدالشهداء، کتائب حزب‌الله، حرکت حزب‌الله النجباء و... نام برد. (تورج افشون، ۱۳۹۷: ۴۸)

فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، دوره ۱۸، شماره ۵۹، تابستان ۱۴۰۱

دو روز بعد از فتوای جهاد کفایی مرجعیت عالی عراق و درحالی که داوطلبان زیادی برای عضویت در حشد الشعبی به محل‌های ثبت‌نام مراجعه کرده بودند، فالح فیاض، مشاور امنیت ملی عراق از تشکیل ساختاری با عنوان «مدیریت حشد الشعبی» به دستور نوری مالکی خبر داد که وظیفه آن سازمان‌دهی تعداد انبوه نیروهای داوطلب جهاد بود (وکاله المدی، ۲۰۱۴). روز ۱۷ دسامبر ۲۰۱۴ حیدر اسدی، سخنگوی حشد الشعبی اعلام کرد به دستور نخست‌وزیر حیدر العبادی، هیئت مستقلی به نام حشد الشعبی تشکیل شده است (الجزیره، ۲۰۱۴).

اگرچه ساختار و تشکیلات کنونی حشد الشعبی، مرهون فتوای مرجعیت است؛ ولی پیش‌ازین، نیروهای مردمی در قالب تشکلهایی مانند سازمان بدر در راستای تأمین امنیت فعالیت می‌کردند؛ بنابراین، ظهور داعش نقطه آغاز شکل‌گیری هسته‌های مقاومت در عراق به شمار نمی‌رود (bell.2014:13). تکوین حشد الشعبی به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های قدرت عراق و یکی از ارکان نیروهای مسلح این کشور در سه مرحله صورت گرفته است.

۱. ورود گروه‌های عراقی به سوریه با هدف دفاع از حرم حضرت زینب سلام‌الله علیها از ژانویه ۲۰۱۳؛

۲. فتوای مرجعیت عالی عراق برای جهاد و تشکیل حشد الشعبی از ژوئن ۲۰۱۴؛

۳. استقرار و قانونمند شدن حشد الشعبی در عراق از ۲۰۱۶.

ساختار و سازمان حشد الشعبی (بسیج مردمی عراق)

حشد شعبی با تصویب قانون توسط پارلمان عراق در ۲۶ نوامبر ۲۰۱۶ م (۶ آذر ۱۳۹۵ ه ش) به‌صورت قانونی و رسمی به‌عنوان یکی از نیروهای نظامی عراق که به لحاظ سلسله‌مراتب زیر نظر فرماندهی کل نیروهای مسلح عراق قرار دارد از بودجه دولتی برخوردار گشت.

در کنار گروه‌های شیعه عرب، بیش از ۶ گروه شبه‌نظامی با استعداد ۳۷۵۰ نفر از نیروهای شیعه ترکمان اطراف کرکوک که از مناطق «طلوز خورماتو»، «دقوق»، «بشیر» و «آمرلی» بودند در ساختار «حشد الشعبی» حاضر بودند و فرماندهی آن‌ها را افرادی از میان خود ترکمن‌ها بر عهده داشتند. البته استثناء دوم به جز از ترکمان‌ها، قبایل عرب سنی هستند که در کنار حشدشعبی با داعش نبرد می‌کنند. چنانچه گفته می‌شود جمعیتی بالغ بر ۴ تا ۷ هزار نفر از نیروهای قبایل سنی در مبارزه با داعش در کنار حشدالشعبی آن‌ها را همراه می‌کردند

تأثیر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در.../عباسی، قائم‌پناه، شمسی‌نی‌غیاثوند، اطهری

منابع قدرت حشد الشعبی

هویت اسلامی

نقش مرجعیت و حوزه علمیه نجف در شکل‌گیری حشد الشعبی

مرجع تقلید در بین ملت‌های مسلمان به‌ویژه جهان تشیع به دلیل اینکه مسلط به علوم دینی بوده و از طرف دیگر به دلیل اینکه نایب عام امام عصر (عج) محسوب می‌گردد باوجوداینکه فاقد منصب حکومتی می‌باشد ولی از جایگاه و اعتبار ویژه و خاصی برخوردار هستند. به همین دلیل دیدگاه‌ها و نظرات آن‌ها در موضوعات مختلف از طرف مقلدین و پیروان مذهب تشیع به‌عنوان یک فریضه دینی و اسلامی قابل اجرا بوده و تخطی از آن مجاز نمی‌باشد. در این رابطه تاریخ بارها شاهد فتاوی می‌باشد که از طرف مرجعیت صادر و مردم با تمام وجود اقدام به اجرای آن نموده‌اند که از جمله آن به اعلام فتوای جهاد توسط ملا احمد نراقی برای مقابله با سپاه روسیه و یا اعلام فتوای میرزای شیرازی در رابطه با موضوع تنباکو اشاره نمود.

در دوران معاصر از جمله مراجعی که فتاوی ایشان در بین گروه‌ها و طوایف مختلف شیعه دارای اعتبار ویژه‌ای می‌باشد آیت‌الله سیستانی مرجع عالی‌قدر شیعیان مستقر در عراق می‌باشد وی که در دوران حکومت بعث عراق بنا به اقتضاعات زمان فعالیت سیاسی آشکاری نداشت ولی با سقوط رژیم بعثی عراق، در موضوعات مختلف محل رجوع مردم بوده و در موضوعات مختلف نقش بسیار مهم و تاریخی در تشکیل حاکمیت فعلی عراق و جلوگیری از اجرایی شدن نقشه‌های اشغالگران آمریکا در اداره حکومت عراق بر اساس الگوی سکولاریسم و لیبرالیسم غربی در این کشور داشت، (افشون، ۱۳۹۴: ۵). وی با حمایت از مشارکت مردم در روند سیاسی عراق، مقدمات مشارکت همگانی را با قاعده «هر عراقی، یک رأی» فراهم نمود؛ پیوسته از حقوق و منافع مشروع مردم و ملت عراق دفاع نموده و خواستار احقاق آن بوده است.

جایگاه آیت‌الله سیستانی در جامعه، ناشی از چند عامل مشخص می‌باشد که عبارت می‌باشند از: جایگاه حوزه علمیه نجف در عراق، به رسمیت شناخته شدن اعلمیت فقهی آیت‌الله سیستانی و موضع‌گیری‌های مردم‌سالارانه ایشان در روند تحولات این کشور، مواضع اسلامی و مردم‌سالارانه ایشان که با پشتیبانی و رضایت نسبی تمام اقوام و پیروان مذاهب مختلف طی سال‌های ۲۰۰۵ - ۲۰۰۳ همراه شد، ایشان را به الگویی بی‌نظیر تبدیل ساخت و همچنین اشغالگران را وادار کرد تا در انتقال قدرت و

فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، دوره ۱۸، شماره ۵۹، تابستان ۱۴۰۱

تدوین قانون اساسی، پیشنهادهای مرجعیت شیعه (که نماد آن ایشان بود) را دخیل نمایند (حاجی یوسفی و عارف‌نژاد، ۱۳۹۰: ۴۲).

در جریان حمله داعش به سوریه و عراق و اعلام فتوای جهاد کفایی توسط حضرت آیت‌الله سیستانی و اطاعت همه اقشار و قومیت‌های عراق از وی نقش بسیار مهمی در تشکیل و تکوین بسیج مردمی عراق «حشد الشعبی»، برای مقابله با تهدیدات جریان‌های سلفی - تکفیری و حل‌وفصل مسائل مهم جامعه داشت.

پایگاه اجتماعی

حشد الشعبی به دلیل جذب نیرو از لایه‌های متنوع اجتماعی از سراسر عراق، یک ساختار شبکه‌ای محسوب می‌شود. تنوع نیروهای حشد الشعبی به لحاظ جغرافیایی، قبیله‌ای، عشیره‌ای و صنفی، این امکان را فراهم کرده است که این نهاد بتواند با لایه‌های مختلف اجتماعی ارتباط برقرار کند. نفوذ شبکه‌ای حشد الشعبی، ظرفیت‌های آن را در مقابله با تهدید و تولید امنیت بالا برده است. ساختار شبکه‌ای حشد الشعبی از ساختار بسیج ایران الگوبرداری شده است. عقیل حسینی، یکی از مسئولان حشد الشعبی، این نهاد را ادامه بسیج ایران توصیف و اذعان کرد که بسیج عراق با استفاده از تجربه بسیج ایران تشکیل شده است. نوری مالکی نیز در مرداد ۱۳۹۴ در مصاحبه با خبرگزاری ابنا تصریح کرد: «ما در ساختار بسیج عراق، از بسیج ایران الگو گرفتیم» (تابناک، ۱۳۹۸).

بدنه نظامی حشدالشعبی عمدتاً از شیعیان عراقی تشکیل شده است؛ اما برخی از عشایر سنی عراق از استان‌های صلاح‌الدین، نینوا و الانبار و همچنین کردهای فیلی و مسیحیان عراقی نیز به آن پیوسته‌اند. (الوقت، ۱۳۹۴)

بسیج مردمی عراق با اعتماد مردم به مرجعیت و فرماندهان جهادی باسابقه مانند شهید ابومهدی مهندس و هادی عامری شکل گرفته است. سطح اعتماد بالای مردم به عوامل هنجارساز، هوی تساز و غیره تساز، نقش مهم و تعیین کننده‌ای در شکل‌گیری این نهاد ایفا کرده است. علاوه بر این، درجه بالای اعتماد نهادی حشد الشعبی (اعتماد مردم به حشد الشعبی) کارآمدی آن را در مقایسه با سایر نهادهای امنیتی و دفاعی افزایش داده است.

دست‌آوردهای حشدالشعبی

«مهم‌ترین دست‌آوردهای حشدشعبی بعد از تأسیس تاکنون را می‌توان در قالب چند پیروزی استراتژیک عنوان نمود که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: آزادسازی جرف النصر (الجرف الصخر سابق در

تأثیر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در.../عباسی، قائم‌پناه، شمسینی‌غیاثوند، اطهری

شمال بابل که بعدها به یمن آزادسازی به دست نیروهای حشدشعبی، جرفالنصر نام گرفت و یکی از نخستین عملیات‌های موفق نیروهای مردمی به شمار می‌رفت). آزادسازی آمرلی، آزادسازی العلم، البغدادی و آزادسازی تکریت (یکی از پیچیده‌ترین عملیات‌های نیروهای مردمی محسوب می‌شود که در راستای عملیات لبیک یا رسول‌الله انجام گرفت). در مجموع، این نیروهای مردمی خیلی سریع در مناطق جنوبی، شمالی و غربی کمربندی بغداد مستقر شدند تا بتوانند خلأ امنیتی را پر کنند و نقش بارزی در توقف تحرکات داعش با توجه به هماهنگی عالی میان گروه‌های وابسته به حشدشعبی و نیروهای امنیتی دولتی ایفا کنند» (کرمی، الوقت ۵ آذر ۱۳۹۴).

می‌توان گفت تشکیل سازمان حشدشعبی با حضور جریان‌های مختلف قومی و مذهبی که بعد از حمله داعش به عراق صورت گرفت تحول بسیار مهمی در عرصه سیاسی و امنیتی عراق با محوریت مرجعیت و مردم ایجاد نمود.

در واقع دو محور عمده‌ی فعالیت حشد شعبی، یعنی حضور دو عنصر دین و مردم در ساختار آن باعث ایجاد الگویی جدید در عراق تحت عنوان «الگوی امنیت مردم پایه» گردید.

تشکیل نیروهای مردمی متشکل از اقشار و گروه‌های مختلف مردمی باعث شد نوع خاصی از مشارکت فراگیر مردمی برای «ایجاد امنیت» و انسجام ملی کشور صورت گیرد.

این اهمیت با حضور گسترده بسیج در بافت جامعه معنا پیدا می‌کند و تا حد زیادی دولت و ملت را به‌ویژه در چارچوب مشارکت در ایجاد امنیت ملی را به‌عنوان یک دغدغه عمومی در یک جبهه قرار می‌دهد؛ زیرا بسیج نیروهای مردمی برای ایجاد امنیت، موجب شد دغدغه تأمین امنیت ملی از سازمان‌های رسمی و خاص حاکمیتی، به بدنه جامعه و «نیروهای مردمی مستقل از حاکمیت» منتقل گردد؛ به‌گونه‌ای که از منظر پایگاه مردمی می‌توان به مقوله امنیت، نگرشی نوین داشت؛ انتقال این وظیفه از سازمان‌های محدود حاکمیتی به بدنه جامعه و نیروهای مردمی یکی از مهم‌ترین اتفاقات چند سال اخیر می‌باشد که با تشکیل حشد الشعبی در صحنه سیاسی - امنیتی برای مقابله با داعش صورت گرفت و دستاوردهای مثبتی عاید حکومت و جامعه عراق شد. در این میان نقش مرجعیت و آگاهی ایشان از زمان مناسب برای اعلام «واجب جهاد کافی» بسیار تعیین‌کننده بود. در همین زمینه، سید عمار حکیم، رهبر مجلس اعلای اسلامی عراق اظهار می‌دارد:

«آیت‌الله سیستانی تأثیر گسترده‌ای در گرد هم آوردن جوانان بر اساس عقاید و آرمان‌های آن‌ها در دفاع از دین، مقدسات و مذهبشان داشته است و همین انگیزه‌ها به این نیروهای مردمی، توانی اعطا

کرده که فراتر از نیروی تسلیحات در میدان جنگ است» (تراز نیوز، ۱۳ دیماه ۱۳۹۵). وی سپس ضمن مقایسه رویکرد امنیتی آمریکا و حشدشعبی، اشاره می‌کند: «این تسلیحات نیستند که در جنگ تعیین‌کننده هستند، چنان‌که ما شاهد آن هستیم که آمریکا، پیشرفته‌ترین تسلیحات جهان را در اختیار دارد ولی نمی‌تواند در جنگ‌های مهمی مثل افغانستان، عراق و دیگر مناطقی که در آن‌ها نقش داشته و دارد، پیروز شود. این امر بیانگر آن است که ابعاد معنوی و روحی و انگیزه‌های اعتقادی، پایه و اساس پیروزی در جنگ‌هاست که این امر در نیروهای مردمی به شکل آشکاری قابل‌لمس است و به همین دلیل آن‌ها با دلیری در مقابل داعش می‌جنگند. - از این‌رو- نیروهای مردمی توانستند موازنه قوا را در عراق تغییر دهند. - به‌رحال- عراق امروز با مشکلات بسیار زیادی مواجه است که یکی از مهم‌ترین این مشکلات، مسئله نیروهای امنیتی این کشور است. یکی از نقاط قوت عرصه امنیت عراق، وجود حشدشعبی و حضور قهرمانانه آن‌ها در مسیر جهاد در راه خداست» (تراز نیوز، ۱۳ دیماه ۱۳۹۵)

تأثیر حشد الشعبی در قدرت منطقه‌ای ایران

با توجه به نوع ساختار حشد الشعبی که متأثر از سازمان بسیج مستضعفین جمهوری اسلامی ایران الگوبرداری شده و در درون خود گروه‌ها و طیف‌های مختلف از قومیت‌ها، طوایف، مذاهب را از سراسر عراق در خود جای داده است، موجب شده گفتمان انقلاب اسلامی ایران در عراق مختص به یک قبیله، طایفه یا منطقه خاص نیست بلکه در سراسر عراق این گفتمان که دارای ارزش‌های والای انقلاب اسلامی ایران می‌باشد نفوذ کند. نفوذی که جنسش با آنچه سلطه‌گران کشورهای غربی پیگیری می‌کنند تفاوت ماهوی دارد.

حشد شعبی از چند وجه موجب افزایش قدرت نرم جمهوری اسلامی را در کشورهای منطقه غرب آسیا شده است که به برخی از آن‌ها به شرح زیر اشاره می‌گردد:

الف) حشد شعبی با ارائه الگویی متفاوت از فرهنگ دینی که برخی کشورها مثل عربستان و... ارائه می‌دهند با تأکید بر شعار انقلاب اسلامی ایران مبنی بر وحدت سنی و شیعه و پرهیز از طایفه‌گرایی، نشان داد که می‌توان الگوی جمهوری اسلامی ایران را در تمام کشورهای اسلامی پیاده کرد و موجب ایجاد وحدت و همبستگی ملی شد.

ب) حضور یک گروه نظامی که به دلیل الگوگیری از بسیج ایران با تأکید بر ارزش‌های انقلاب اسلامی به‌عنوان یک الگویی بومی، باعث ایجاد چالش در الگوی لیبرال دموکراسی غربی، در کشور عراق و کشورهای منطقه شده است. به‌گونه‌ای که باعث شد نهضت‌ها و جنبش‌های اسلامی از رکود خارج شده و امید و انسجام به باورهای فکری و نظری این جنبش‌ها عینیت بخشد.

تأثیر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در.../عباسی، قائم‌پناه، شمسی‌نی غیاث‌وند، اطهری

ب) جمهوری اسلامی ایران با اقدام عملی خود در استکبارستیزی و مقابله با سلطه‌گری کشورهای غربی و انحرافات ایجادشده توسط آن‌ها در منطقه و همچنین با به رسمیت نشناختن رژیم صهیونیستی نشان داد می‌شود مستقل بود و درعین حال از عزت و کرامت ملی و انسانی خود در مقابل دشمنان و دست‌پرورده‌های آن‌ها دفاع کرد و علی‌رغم همه فشارها و کارشکنی‌های کشورهای به ظاهر اسلامی پیروزمندانه از میدان خارج شد. حشد الشعبی در این میدان هم در مقابله با داعش و هم در مقابله با آمریکا نشان داد که یک سازمان مسلحی است که به دلیل آرمان‌ها و ارزش‌های حاکم در آن در بین مردم عراق نیز دارای محبوبیت فراوانی می‌باشد و آن‌ها در همه حال از این سازمان حمایت می‌نمایند که یک نمونه آن را در مقابله با گروهک داعش و نمونه دیگر آن را در تشیع رهبران جنبش‌های مقاومت در دی‌ماه ۱۳۹۸ دید.

نتیجه‌گیری

کشورهای مختلف تلاش می‌کنند با استفاده از اهرم‌های سیاسی، نظامی، اقتصادی و فرهنگی اقدام به تأثیرگذاری در عرصه منطقه‌ای و بین‌المللی نمایند. جمهوری اسلامی ایران نیز در این عرصه با استفاده از مؤلفه‌های دینی و فرهنگی، بر اساس اصول حاکم بر سیاست خارجی خود که از مؤلفه‌های قدرت نرم می‌باشند، متناسب با شرایط کشورهای منطقه، با شناسایی جریان‌های منتقد سیاست‌های دولت‌ها به‌ویژه در ارتباط با موضوع مبارزه با استبداد داخلی و اشغالگران خارجی اقدام جذب و سازمان‌دهی آن‌ها می‌نماید.

از ویژگی‌های جریان‌ها و گروه‌های اشاره‌شده می‌توان به مواردی همچون؛ ۱- گروه‌های اشاره‌شده در کشورهای منطقه‌ای به‌صورت بالقوه وجود داشتند و جمهوری اسلامی با شناسایی و حمایت خود، آن‌ها را از حالت بالقوه به بالفعل تبدیل می‌نماید. ۲- گروه‌های اشاره‌شده فارغ از گرایش‌های مذهبی دارای آرمان‌های مشترک با جمهوری اسلامی ایران در ارتباط با مبارزه با استبداد، نظام سلطه و حمایت از مظلومان و مستضعفان جهان می‌باشند. ۳- جریان‌ها و گروه‌های تحت حمایت ایران در چارچوب منافع مردم، منطقه و جهان اسلام اقدام می‌کنند.

فرهنگ‌های مشترک دینی و سیاسی ایران با مردم کشورهای همسایه و روحیه استکبارستیزی موجب افزایش میزان نفوذ قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در جهان اسلام به‌ویژه کشورهای منطقه خاورمیانه شده است. از همین روست که می‌توان گفت: نوع نفوذ ایران با نفوذ کشورهای غربی در منطقه خاورمیانه متفاوت می‌باشد چرا که آن‌ها با توسل به پایگاه‌های نظامی خود سعی در حفظ و

افزایش نفوذ خود در کشورهای منطقه دارند، پایگاه‌هایی که مستلزم استقرار میلیاردها دلار تجهیزات و هزاران نیروی نظامی می‌باشد؛ اما ایران با کمترین دخالت نظامی تنها با اتکا به اشتراکات فرهنگی و با حمایت از نیروهای بومی در تشکیل گروه‌های محور مقاومت ضمن تقویت قدرت سخت، در زمینه‌های نوین قدرت وارد شده توانسته هرروزه میزان نفوذ خود را نسبت به گذشته افزایش دهد.

نتیجه اقدامات ایران در منطقه خاورمیانه را می‌توان در مقابله با جریان‌های تروریستی تکفیری، آمریکا، رژیم صهیونیستی و نظام‌های مرتجع از طریق جریان محور مقاومت و حفظ متحدانش در رأس قدرت، مشاهده کرد. یک نمونه گروه‌های محور مقاومت حشد الشعبی است که به‌عنوان یک نهاد انقلابی مورد حمایت جمهوری اسلامی ایران، ضمن مبارزه با جریان‌های تروریستی تکفیری، آمریکا، رژیم صهیونیستی و نظام‌های مرتجع به‌عنوان مخالفین امنیت ملی عراق، با دفاع همه‌جانبه از مردم، مقدسات دینی، تمامیت ارضی و حاکمیت این کشور، به‌عنوان مرجع امنیت ملت و منافع کشور عراق نقش بسیار بارزی در مسیر تحقق امنیت ملی عراق داشته است.

بدون شک امنیت کشورهای همسایه به‌ویژه کشوری مانند عراق که بیشترین مرز مشترک را با جمهوری اسلامی ایران دارد توانسته امنیت جمهوری اسلامی ایران را ارتقاء داده و نقش مؤثر و کارآمدی را در مقابله با تهدیداتی مثل فعالیت‌های گروه‌های تجزیه‌طلب، گروه‌های تروریست منطقه و مقابله با قاچاق سلاح به ایران در راستای تولید امنیت در خارج از مرزها به نفع جمهوری اسلامی ایران داشته و جلوی هر نوع تهدید سخت و نیمه سخت را سد و حتی در مواقع بحران به‌عنوان حامی در کنار ملت ایران باشد.

به‌طور کلی امنیت نرم جمهوری اسلامی ایران در منطقه را می‌توان در منطقه‌گرایی، راهبرد عمق استراتژیک، مذاکره با گروه‌های منتقد نظام، تقویت دیپلماسی پارلمانی، حضور فعال اعم از رسانه‌ای در مراکز قدرت جهان، جذب افکار عمومی از طریق رسانه‌های نوین، رفع اثرات منفی شیعه‌هراسی، بهره‌برداری حداکثری از ظرفیت مذاکره و دیپلماسی و... با تأکید بر شاخص‌های ایدئولوژیک انقلاب اسلامی ایران ترسیم کرد تا از این طریق زمینه افزایش قدرت نفوذ ایران را بیش‌ازپیش فراهم سازد.

تأثیر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در.../عباسی، قائم‌پناه، شمسی‌غیاثوند، اطهری

منابع

- ۱) اصغریان کاری، زینب (۱۳۸۹)، دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در آسیای میانه، پایان‌نامه ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.
- ۲) افتخاری، اصغر. (۱۳۸۹). «صلح و امنیت بین‌الملل؛ رویکردی اسلامی». قابل‌دستیابی در کتاب: حسین پوراحمدی، «اسلام و روابط بین‌الملل؛ چهارچوب‌های نظری، موضوعی و تحلیلی». تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
- ۳) افتخاری، اصغر و همکاران (۱۳۸۷)، قدرت نرم و سرمایه اجتماعی (مطالعه موردی بسیج)، تهران، دانشگاه امام صادق (ع).
- ۴) افشون، تورج. (۱۳۹۴). «دین و علمانیت در ساختار حقوقی - حاکمیتی عراق»، فصلنامه مطالعات راهبردی جهان اسلام، سال شانزدهم، شماره ۳.
- ۵) افشون، تورج. (۱۳۹۷). «مقایسه رویکرد امنیتی آمریکا و حشد شعبی در عراق؛ عملکرد و چشم‌انداز»، فصلنامه مطالعات روابط بین‌الملل، سال یازدهم، شماره ۴۲، صص. ۴۱-۷۲.
- ۶) المهندس، ابومهدی. (۴ بهمن ۱۳۹۶). «حشد الشعبی مسئول تأمین امنیت بخش‌های مهمی از مرزهای سوریه و عراق است». تاریخ دسترسی بیستم دی ۱۳۹۶. قابل‌دسترسی در سایت خبرگزاری مهر.
- ۷) امام خمینی، صحیفه نور، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، تهران، ۱۳۶۱، ج ۲، ص ۳۳.
- ۸) بیکی، مهدی (۱۳۸۹)، قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران (مطالعه موردی لبنان)، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- ۹) پارساپور، روزبه (۱۳۸۹)، «نقش ایران و عراق در تأمین امنیت خلیج فارس»، ماهنامه خلیج فارس و امنیت، سال دهم، شماره ۱۰۴، فروردین.
- ۱۰) پور احمدی، حسین (۱۳۸۹)، قدرت نرم در جمهوری اسلامی ایران، قم، بوستان کتاب.
- ۱۱) جعفریان، رسول (۱۳۸۶)، تشیع در عراق، مرجعیت و ایران، تهران: مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران.
- ۱۲) جعفریان، رسول، مقالات تاریخی، الهادی، قم، ۱۳۷۸، ج ۵، ص ۲۴۷.
- ۱۳) حاجی یوسفی، امیرمحمد و ابوالقاسم عارف‌نژاد. (۱۳۹۰). «نشانه‌شناسی گفتمان در اسلام سیاسی و مردم‌سالار آیت‌الله سیستانی». پژوهشنامه علوم سیاسی. سال ششم، شماره چهارم.

فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، دوره ۱۸، شماره ۵۹، تابستان ۱۴۰۱

- ۱۴) خانی، محمدحسن، «دیپلماسی فرهنگی و جایگاه آن در سیاست خارجی کشورها» (پائیز و زمستان ۱۳۸۲)، دانش سیاسی، ش ۲، ص ۱۳۵-۱۴۸.
- ۱۵) خبرگزاری تراز نیوز. (۱۴ دی ماه ۱۳۹۵). «گفت‌وگو با سید عمار حکیم در خصوص اوضاع عراق». تاریخ دسترسی بیستم آذر ۱۳۹۶. قابل دسترسی در سایت تراز نیوز.
- ۱۶) خبرگزاری مهر. (۱۴ دی ۱۳۹۵). «ابومهدی المهندس: احتمال حضور حشد الشعبی در سوریه وجود دارد». تاریخ دسترسی بیستم دی ۱۳۹۶. قابل دسترسی در سایت مهر نیوز.
- ۱۷) داداندیش، پروین و افسانه احدی (۱۳۹۰)، «جایگاه دیپلماسی عمومی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران» فصلنامه روابط خارجی، سال سوم، بهار، شماره اول.
- ۱۸) رضا خواه، علیرضا، ۱۳۹۱، «محور مقاومت به عنوان یک ائتلاف منطقه»، پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس.
- ۱۹) سنائی، اردشیر و محمدرضا عبدالله پور (۱۳۸۸)، «رویارویی ایران و آمریکا: رقابت در عرصه قدرت نرم و سخت» فصلنامه دانشکده علوم سیاسی واحد تهران مرکزی، سال دوم، پاییز، شمارگان هشتم و نهم.
- ۲۰) عادل محمد، انور. (ایار ۲۰۱۵). «العلاقات العراقية - السعودیه، ارث الماضي و آفاق المستقبل»، دوریهٔ ابحاث استراتیجیه، العدد ۹.
- ۲۱) عدنان عزیز، احمد. (نيسان ۲۰۱۶، رجب ۱۴۳۶). «دور الحشد الشعبی فی تعزيز الوحده الوطنیه». فصلیه فکریه حوار الفکر. السنه الحادیه عشر، العددان ۳۶-۳۷.
- ۲۲) عسگری، محمود (۱۳۸۶)، «شاخص‌های قدرت منطقه‌ای»، فصلنامه راهبرد دفاعی، س ۵، ش ۱۸، ۱۸، زمستان.
- ۲۳) فلاح، رحمت‌الله (۱۳۹۱)، «برآورد محیط سیاسی شیعیان عراق»، فصلنامه پانزده خرداد، سال دهم، دوره سوم، شماره ۳۴.
- ۲۴) فولر، گراهام و فرانکه رند رحیم (۱۳۸۴)، شیعیان عرب: مسلمانان فراموش شده، ترجمه خدیجه تبریزی، چاپ اول، قم، انتشارات شیعه شناسی.
- ۲۵) کدیور، جمیله، رویارویی انقلاب اسلامی و آمریکا، اطلاعات، تهران، ۱۳۷۲، ص ۱۰۸.
- ۲۶) کرمی، شرمین. «حشد الشعبی - نیروی بسیجی عراق؛ چرا و چگونه شکل گرفت؟». (تاریخ دسترسی ۲۰ دی ۱۳۹۶). قابل دسترسی در سایت الوقت.

تأثیر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در.../عباسی، قائم‌پناه، شمسینی‌غیاثوند، اطهری

(۲۷) مرادی، اسداله، (۱۳۹۴). «بحران سوریه و امنیت منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه

پژوهش‌های راهبردی سیاست، سال چهارم، شماره ۱۵

(۲۸) مسعودنیا، ح. مهرابی کوشکی، ر؛ و کیانی، ن. (۱۳۹۳). «بررسی رابطه هویت ملی و قومی (مطالعه

موردی: دانشجویان دانشگاه تهران)»، مطالعات توسعه اجتماعی- فرهنگی، دوره سوم، ش ۲، ص ۱۳۹-

۱۶۵.

(۲۹) ملکی، محمدرضا و انسیه رازقندی (۱۳۹۰)، «دیپلماسی عمومی و دولت احمدی‌نژاد: بازی در

سطح خرد در خاورمیانه»، فصلنامه علوم سیاسی، پاییز، شماره ۱۶.

(۳۰) میلسن ژان و همکاران، ۱۳۸۸، دیپلماسی عمومی نوین؛ قدرت نرم در روابط بین‌الملل، رضا کلهر و

سید محسن روحانی، تهران، دانشگاه امام صادق (ع)، چ ۲.

31) Bell, Theodore. (2014). Increased Rebel Unity Threatens Assad In Damascus And Southern Syria. Institute for the Study of War October 28. Retrieved from